

VEGYESEK.

II. Gyécse (Géza) király gondja szarvasaira. II. Gyécse királynak az esztergomi káptalani levéltárban őrzött 1157-iki oklevele nemcsak azért nevezetes, mert egyetlenegy ólompecsétű királyi oklevél, hanem azért is, mert az utolsó mondata érdekes műveltségtörténeti adatot foglal magában. De csak úgy, ha azt a régi pergamenről helyesen tudjuk leolvasni, mert eddig diplomatikai rejtély maradt az.

Az oklevél szerint II. Gyécse az esztergom-nánai és kakati (ma Párkány) vámnál a királynak jutott sódarabokat az esztergomi egyháznak adományozza. Már be is van fejezve az adománylevél, már föl vannak sorolva a tanuskodó országnagyok, mikor még a király rendelkezésére Barnabás jegyző odaveti: „Verumtamen III. anno, cum mihi placuerit et meum preceptum fuerit, C (centum) dentur sales, qui ^a (rövidítés) cervi congregari solent, in terram poni debent.“

Fejér, ki ez oklevelet először közölte, úgy esett át a „qui“ és „cervi“ közt álló rövidítés megfejtésén, hogy azt és a következő „cervi“ szót kihagyta és kisütött ilyen mondatot: „centum dentur sales, qui congregari solent et in terram poni debent.“¹ De ennek nincs értelme, s a mi fő, nincs jogosultsága.

Knauz Nándor már nem hagyta ki a „cervi“ szót, sőt a rövidítéssel is próbált birkózni, s a kérdéses mondatot így olvasta: „C (centum) dentur sales, qui *vero* cervi congregari solent, in terram poni debent“²

Azonban ennek sincs helyes értelme. A „qui“ szó nem vonatkozhatik a „cervi“ szóra, mert akkor a „poni debent“ állítmány alany nélkül marad, a „vero“ szócska pedig azt követelné, hogy azzal hozzuk összekötetésbe.

Keressünk tehát jobb megfejtést. A XII. század irói egy betűnek a másik fölibe való írásával rendszeren a közbeeső egy vagy két betű kihagyását jelölték pl. $\begin{matrix} i & = & nisi, & i & = & sibi \end{matrix}$ (ez előfordul a Névtelen jegyző kéziratának első lapján is) $\begin{matrix} n & & s & & i \end{matrix}$ — *matris*. Mivel pedig az

¹ Cod. Dip. II. 146.

² Magyar Sion II. 36. Monum. Strig. I. 111.

i

oklevélben világosan u áll, nem lehet azt „vero“-nak olvasni, hanem keresni kell olyan betüt, mely az *u* és *i* betük közé téve helyes latin szót ad ki. Ez pedig nem más mint a *ŭ* betű, s így a rövidítés *ubi*-nak olvasandó. Megtaláljuk e rövidítést a Monumenta Germaniae SS. VI. első facsimiléjén is (Vita Brunonis).

Igy olvasva az oklevél utolsó mondatát, azonnal helyesnek s értelmesnek tünik az föl: „Verum tamen III. anno, cum mihi placuerit et meum preceptum fuerit, C dentur sales, qui, ubi cervi congregari solent, in terra poni debent.“ Vagyis: „Azonban a harmadik évben, midőn nekem tetszik és parancsolom, száz darab kősó adassék, melyek, a hol a szarvasok összegyülekezni szoktak, a földre tétessenek.“ Azért kellett tehát még az ólompecsét ráfüggesztését egy kissé elhalasztani, azért kellett az oklevél formulájától egy kissé eltérni, mert a király nem akart elfelejkezni azontúl sem a visegrádi és budai pagonyokban tanyázó szarvasairól. Gondoskodott tehát róla, hogy gyűlö helyükre visszatérő jószágai só nélkül azontúl se szükölködjének, mikor már Kakaton nem a királynak szedik a só-vámot. DR. KARÁCSONYI JÁNOS.

Nagy Lajos király udvari szállítója. A *pisai* állami levéltárban az ugynevezett *Simonelli* letétben van Nagy Lajos királynak Visegrádon 1373 april 21-én János váci püspök előterjesztésére kelt nyílt rendelete, melyben összes tengeri és szárazföldi barátait arra kéri, hogy az ezen oklevelet előmutató *Zanobio Masini*-t, ki *Flórenczéből* való és a király udvari embere és kereskedője (nostrum familiarem et mercatorem Zanobium Masini de Florencia) mindenütt — a királyra való tekintettel — békével átereszszeék minden szolgálival, lovaival, hajóival és áruival egyetemben.

H—cz.

Jobbágyok költözése és szökése. A multban ez volt *népünk vándor-mozgalmainak* legnevezetesebb tényezője a parasztság földhöz kötésétől kezdve a XIII. században, ugyszólván 48-ig. E néposztálynak természetes ősi vándorlási hajlamán kívül e mozgalmakat sokféle okok idézték elé. Maguk a földesurak adtak arra példát, midőn jobbágyaikat egyik birtokukról a másikra (például ha a földesur új hasznót-hajtóbb birtokra tett szert; vagy ha valamely szomszéd hatalmaskodásait ki akarta kerülni; vagy ha egyszerően annak a birtoknak a földje tetszett meg neki stb.) telepítették által. Különösen a középkorban volt nagy divatja ennek, s innen van, hogy okleveleinkben egy-egy népes birtok (possessio) egyszerre csak — minden különösebb ok nélkül — pusztának, lakatlannak (praedium) mondatik.